

CENTENARI DEL NAIXEMENT D'EMMANUEL MOUNIER

Albert LLORCA I ARIMANY

Coordinador del Grup de Filosofia Personalista

La tardor del curs 2005/2006 se celebrà, organitzat pel Grup de Filosofia Personalista de la Societat Catalana de Filosofia a la seu central de l'Institut d'Estudis Catalans, el naixement de l'il·lustre pensador i home d'acció francès, que ha tingut força influència en el pensament europeu i hispanoamericà de l'últim terç del segle xx. Els actes consistiren en un cicle de tres conferències, dictades per especialistes en el personalisme mounierista sota el tema general «Emmanuel Mounier i el personalisme». La temàtica desenvolupada per cada ponent girà, respectivament, al voltant dels següents àmbits, per ordre expositiu: Dr. Antoni Comín, que tractà sobre «El personalisme: una filosofia des d'on pensar la societat i l'economia del segle XXI» (27 d'octubre de 2005); Dr. Pere Sols, que tractà de «La investigació sobre l'existència de l'home a Paul Ludwig Landsberg» (10 de novembre de 2005); Dr. Josep Lluís Vázquez, que tractà sobre «La fonamentació del personalisme segons Maurice Nédoncelle» (1 de desembre de 2005).

Passem a exposar un resum de cadascuna de les tres aportacions.

L'exposició oferta pel Dr. Antoni Comín tractà del teixit antropològic de Mounier i de la posició que implica davant les ideologies amb les quals va debatre i els seus aspectes econòmics, i es desenvolupà en quatre fases ben diferenciades. En primer lloc, assenyalà que la seva aproximació a Emmanuel Mounier la feia des d'un apropament reflexiu personal –i no tant acadèmic–, a partir del qual establí la base antropològica del personalisme com quelcom d'imprescindible per entendre les seves aportacions, característica que en el cas d'Emmanuel Mounier és font d'autenticitat (en la qual hi ha una inspiració de la fe cristiana que presideix la seva vida i la seva obra), i de compromís vers el debat i aprofundiment filosòfic amb altres tipus de pensament.

En segon lloc, el ponent es centrà en la noció de persona i el la seva llibertat, entesa aquesta com a vocació –qualitat essencial de la persona– per la qual l'home s'apropa, es comunica i estima els altres, o bé hi renuncia. La vocació és compromís d'amor envers els altres, i la llibertat, l'eixampla en el marc del compromís interpersonal.

En tercer lloc, el ponent abordà les conseqüències socioeconòmiques i polítiques que es deriven d'aquest plantejament antropològic: és el pensament utòpic de Mounier, pel qual el pensador de Grenoble estableix un «pont» que va de la «llibertat-vocació» a la «llibertat-justícia». En aquest marc antropològic, pensa Mounier que les ideologies que han protagonitzat els esdeveniments econòmics i socials del segle xx no s'han centrat en la utopia no ideològica que ell proposa. En efecte, el liberalisme i el capitalisme als ulls de Mounier –ens exposa en Comín– en nom de la llibertat obliden la justícia, ja que sembla que la llibertat de la qual parlen tals ideologies es compromet amb «no res». La llibertat sembla esgotar-se en la maximització de l'interès. I en el cas específic del capitalisme, la llibertat es confon amb l'acumulació de diners; la qual

cosa, lluny d'unir, divideix. En síntesi, doncs: aquestes ideologies presenten una llibertat distanciada de l'amor, una llibertat que es nega a si mateixa. Pel que fa al marxisme, Mounier considera que accentua la defensa de la justícia; però s'oblida de la llibertat. Per això, el marxisme es presenta com a poc creatiu, massa burocràtic.

En quart lloc, un cop situat el personalisme entre ambdues ideologies distants, el ponent abordà la utopia mounieriana en el món d'avui: Què és Europa? Bàsicament, una síntesi entre mercat (llibertat) i Estat (justícia). Què diria Mounier sobre aquest «estat del benestar», que ell no arribà a conèixer? Molt probablement, el trobaria acceptable, l'interpretaria com un procés de democratització de l'Estat mitjançant l'economia de mercat, de manera que el mercat «limitaria» la temptació totalitària de l'Estat, i l'Estat limitaria la temptació despòtica del mercat. Però la pregunta de fons perviu: és aquest el projecte social «de» Mounier? El ponent afirmà rotundament que no, perquè no es fa un bé contraposant dos mals (el del mercat capitalista i injust i el de l'Estat burocràtic i totalitari); i no es fa cap bé apel·lant només a la divisió de poders, perquè això és negar –oblidar– l'essència comunitària i generosa de la persona.

On se situa llavors Mounier? Més enllà de la nostra societat: en la síntesi de la llibertat i de la justícia, en el desplegament de la vocació de la persona. Negar ambdues és, assenyala Comín, encetar el camí del mal, en el pensar de Mounier. I el mal, cal combatre'l des de l'amor, que vol dir des del patiment i la fe, o sigui, des de la creu, la qual cosa li atorga una dimensió alhora transcendent i humanitzadora. I la perspectiva personalista sobre les ideologies esmentades ara guanya nous matisos distanciadors. En efecte, el liberalisme i el capitalisme apareixen com amorals: el mercat mana i és aliè al sentit del mal; el feixisme accepta i alhora intensifica el mal, aprofitant-se'n: la planificació dels camps d'extermini en són una bona mostra; el marxisme va en la mateixa direcció del personalisme de voler vèncer el mal, però es queda curt; perquè només una visió escatològica de la història ofereix l'esperança en la victòria definitiva sobre el mal. I és el marc vocacional de la persona humana –llibertat, justícia i amor– el lloc on arrela i es desenvolupa l'experiència radical personalitzadora.

La ponència del Dr. Sols es centrà en els elements epistemològics presents en l'antropologia de Paul Ludwig Landsberg, que tingué notable pes en el pensament personalista de la dècada dels anys 30 a Europa. Landsberg estigué vinculat al grup de personalistes de la revista *Esprit*, fundada per Mounier, amb un tarannà semblant d'integritat i coherència filosòfica i vital a la del seu amic Mounier. Home profundament compromès amb les seves conviccions contràries al nazisme, el qual no s'estava de considerar-lo una ideologia pròpia d'imbècils, hagué de marxar, donada la situació d'Alemanya l'any 1934, amb destí a Barcelona, convidat per Joaquim Xirau, on impartí cursos a la Universitat de Barcelona sobre Scheler, Nietzsche i sant Agustí, en un període de dos anys. En esclatar la guerra civil espanyola, marxà a França, on ensenyà i romangué en alguns períodes amagat per amics del grup *Esprit*, fins que fou detingut per la Gestapo a començaments de 1943, morint en el camp d'extermini nazi d'Orianenburg, en el mes d'abril de 1944, als 43 anys. D'entre la seva extensa bibliografia – tenint present la seva mort prematura –, són importants: *L'Acadèmia de Plató* (1926), *Introducció a l'antropologia filosòfica* (1934), *Assaig sobre l'experiència de la mort* (1937) i *El problema moral del suïcidi* (1937).

Pel que fa a l'antropologia filosòfica de Landsberg, el ponent assenyala que les arrels s'hi troben a Husserl, Scheler i Sant Agustí. Però Landsberg és poc acadèmic. Hi ha tres trets bàsics que serveixen de pont per acostar-nos al que ell hi entén per filosofia: transformació de l'esdeveniment en experiència, una concepció i estil pràctic de vida i una exteriorització de la vida interior filosòfica.

El mot «vida» i «experiència» tenen accepcions diverses a Landsberg, però el sentit propi del seu pensament els atorga força i profunditat: ambdues formen part d'una interpretació antropològica que fa de l'experiència un sentit vital essencial, o procés íntim –interior– de l'esdeveniment en què som i ens fem. La filosofia no és,

doncs, cap doctrina o sistema tancat. I què és l'home? Aquest és el problema primordial: per a si mateixa, l'antropologia es desenvolupa com a creixement de l'essència humana. L'essència és, doncs, el fet de fer-se realment home en el món. L'essència de l'home apareix com el fons que ha de respondre a la pregunta fonamental: «com» és l'home? I aquesta pregunta es fa des d'un pressupòsit emocional, d'amor o d'odi; i és el primer el qui permet l'autocomprensió més sòlida de l'home, segons Landsberg, l'autèntica visió antropològica en la qual l'experiència existencial interior constitueix el moll de l'os de l'antropologia; una expressió profunda de la qual és l'experiència de la mort, entesa com a experiència de la pèrdua de l'altre. Aquesta experiència interior i dramàtica remou les fibres del jo humà, fent emergir la persona de cadascú com allò que, en sentir-se amenaçat pe la mort, accedeix a l'afirmació de la vida invulnerable, del compromís històric i de la tasca d'humanització, malgrat tot.

El títol de la ponència presentada pel Dr. J. L. Vázquez Borau, «La fonamentació del personalisme segons Maurice Nédoncelle», ja és prou indicativa del tema que desenvolupà, expressiu de la vocació metafísica de l'autor tractat, que és un bon contraexemple de la lleugeresa i poc fundada opinió divulgada, a vegades, que el personalisme no té prou rigor intel·lectual. Qui fou Maurice Nédoncelle? El ponent ens endinsa en l'actitud i objectius filosòfics d'aquest pensador personalista amic d'Emmanuel Mounier, qui albirà esperances que fos «el» filòsof del Grup *Esprit*, en llegir l'obra de Nédoncelle *La reciprocité des consciences*. Per a Nédoncelle, la filosofia és el saber profund per orientar la vida humana. Sota la influència rebuda de pensadors de la talla de Leon Brunschvicg, Louis Lavelle, la fenomenologia de Max Scheler i de la filosofia idealista hegeliana anglesa, el nucli central de la seva investigació és la persona humana, que per a Nédoncelle no s'entén sinó com a «relació amb» una altra persona. La filosofia, per tant, és la filosofia de la intersubjectivitat, que és, per a ell, l'autèntica filosofia social. Els títols d'algunes de les seves obres més representatives, a més de la ja citada, *Vers une philosophie de l'amour et de la personne* (1957), *Intersubjectivité et ontologie. Le défi personaliste* (1974), indiquen sens dubte aquesta clara vocació interpersonal en l'aprofundiment filosòfic que duu a terme.

En el pensament de Nédoncelle, el ponent troba, doncs, com a objectiu preeminent, una filosofia al servei de la persona i de l'amor. Per la primera, la persona es presenta com a imprevisible, oberta al diàleg dins de si i fora de si mateixa, però és un diàleg interior –amb si mateix/a– que és exterior –amb els altres–, i és retorn de si, des de l'obertura a l'altre en tant que «retorn en Déu». Aquesta trilogia jo personal-altres-Déu emmarca el camí de la filosofia vers l'amor. En efecte, l'amor representa el principi d'interpretació de la realitat: és el que ofereix el ple sentit interior de la consciència, que cospa aquest sentit en ocasió de la profunditat de la relació intersubjectiva.

En síntesi, assenyala el ponent quatre eixos fonamentals del pensament de Nédoncelle: que l'existència humana personal és una relació múltiple: amb si mateix, amb els altres i amb Déu, ja que ésser és relacionar-se, i per tant, és el convit a entrar en una comunitat de vida; que la profunda identitat del jo personal rau en l'alteritat; que la persona és un ésser comunal, altruista, girat envers l'altre, ja que l'altre és necessari per a la plenitud del jo (el «nosaltres» és més que el jo; que Déu no és tant la «causa» d'objectes, com allò present en els subjectes: Déu no és un arquitecte «fora de mi», sinó «presència en mi», quelcom que expressa la dimensió ontològica de la Veritat Suprema.